

Rosala Hamnholmenin sammalkarttoitus 2019

Saaristomeri (FI0200090)

CoastNet LIFE (LIFE17NAT/FI/000544)

Terhi Korvenpää

JOHDANTO JA MENETELMÄT

Kartoitusten tavoite ja tarkoitus

Rosala-Hamnholmenilla tehdyt sammallajiston kartoitukset ovat osa Metsähallituksessa vuonna 2018 alkanutta laajaa CoastNet LIFE-hanketta (LIFE 17NAT/FI/000544). Kaikki kartoitukseen liittyvät toimenpiteet maastokartoituksesta raporttiin toteutettiin hankkeessa EU:n LIFE-rahoituksen tuella. CoastNet-hankkeessa tehdään ennallistamis- ja luonnonhoitotoimia 41 kohteella, ja sen tarkoituksena on parantaa rannikon ja saariston Natura 2000 -luonnonsuojelualueiden tilaa. Tavoitteena on luoda toimiva elinympäristöjen verkosto, ja hoitotoimien kohteina ovat etenkin rannikolle tyypilliset, avoimet ja puoliavoimet ympäristöt.

Hoitokohteiden lajistokartoitusten tarkoituksena oli tuottaa sellaista lajeihin liittyviä taustatietoa, jota pystyttäisiin käyttämään hyödyksi Natura2000-alueisiin kuuluvan ja LIFE-hankkeessa hoidettavaksi aiotun alueen ennallistamisen ja hoidon suunnittelussa sekä toteuttamisessa. Kartoitustuloksia pystytään käyttämään myös jatkossa hyväksi alueelta havaittujen uhanalaisten lajien seuraamisessa ja turvaamisessa.

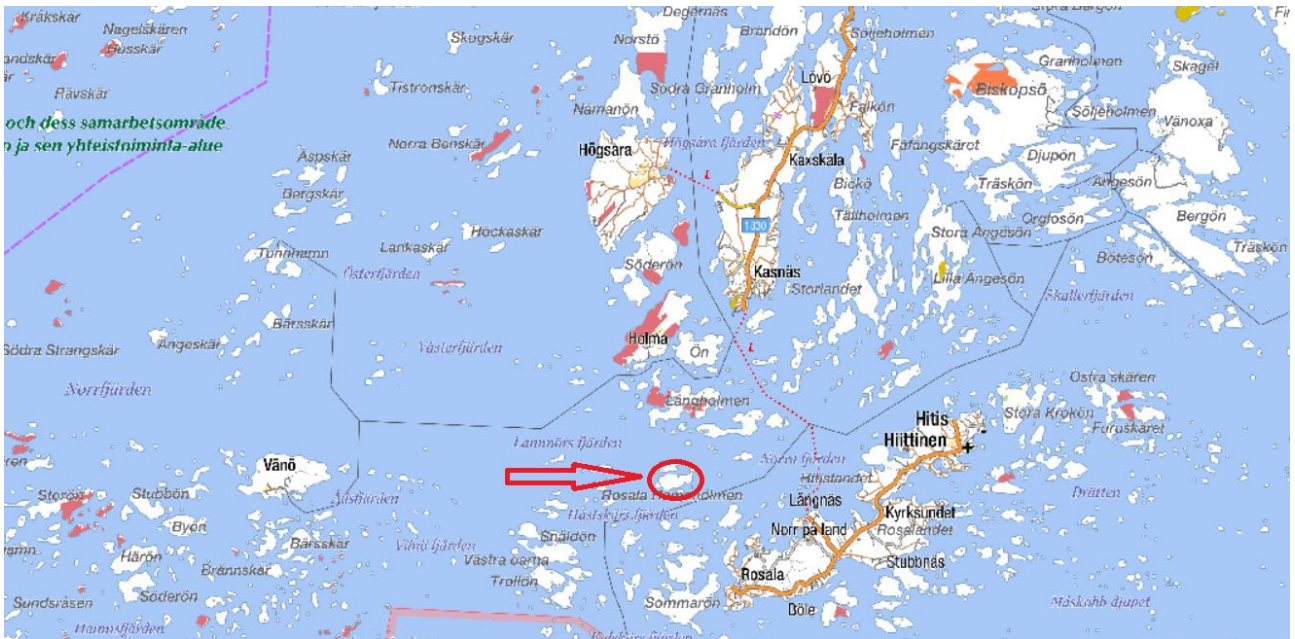
Kirjoittaja on yksin vastuussa tämän raportin sisällöstä. Se ei välttämättä vastaa Euroopan unionin mielipidettä. EASME ja Euroopan komissio eivät ole vastuussa siitä, miten siinä olevaa tietoa käytetään.

Kartoituskohteet ja -menetelmät

Kartoituskohde

Kartoituskohteena oli Varsinais-Suomen maakunnassa, Kemiönsaaren kunnassa sijaitseva Rosala Hamnholmen -nimisen saaren yksityiset suojelualueet (Hamnholms maren naturskyddsområde YSA 245365, Himmelsbergetin luonnonsuojelualue YSA 244844, Käärmeenkolon luonnonsuojelualue YSA243824, Natura-Österäng YSA244366, Väinön kiven luonnonsuojelualue YSA245751) (kuva 1). Rosala Hamnholmenin em. alueet muodostavat osan Saaristomeren Natura 2000-verkostoon kuuluvasta Saaristomeri nimisestä alueesta (FI0200090).

Rosala-Hamnholmenin rannat ovat kallioisia, ja niin suuri osa saarestakin. Alueella on kuitenkin paikoin reheviä, pähkinäpensaita kasvavia lehtoja, karumpia kankaita sekä silikaattisten kallioiden lomassa pieniä kalkkikalliolaikkuja, jotka tuovat alueelle monimuotoisuutta. Kuivilla ja paahteisilla kalkkisilla paikoilla on mm. putkilokasvistoltaan monilajisia kallioketoja. Kalkkikalliopaljastumat selittävät osaltaan lehtojen ravinteisuutta, sillä ravinteiset vedet pääsevät valumaan kallionaluslehtoihin. Alueen sisäosassa on laajahko kallioiden väliin muodostunut tervaleppäluhta, jonka jatkeena on saaren laajin yhtenäinen pähkinäpensaslehto.

Kuva 1: Rosala Hamnholmenin sijainti.

Kartoitusmenetelmä

Rosala-Hamnholmenin lajistokartoitus tehtiin Metsähallituksen sammalkartoitusohjeen mukaisella TPS-kartoitusmenetelmällä, joka sopii sammalten lisäksi myös putkilokasvien kartoittamiseen (kasvilajistoa pidettiin silmällä sammalia kartoitettaessa). Tässä TPS-suunnitelman taustatiedoksi tehtävässä kartoituksessa laajemmasta kohdealueesta kartoitetaan lajistoa tarkemmin vain suoraan toimenpiteiden kohteina olevat toimenpidekuviot, tai toimenpiteiden välittömillä vaikutusalueilla sijaitsevat kuviot. TPS-kartoitusmenetelmän kohdelajeina ovat aina valtakunnallisesti ja alueellisesti uhanalaiset, silmälläpidettävät, rauhoitetut, harvinaiset ja puutteellisesti tunnetut sammalet. Näin kaikki kartoituksessa havaitut huomionarvoiset lajit pystytään ottamaan huomioon hoitotöitä suunnitellessa, joko vähintään olemassa olevat esiintymät turvaten, tai jopa niiden elinoloja parantaen.

TPS-kartoituksen metodeihin kuuluu, että maastossa kuljettu kartoitusreitti tallennetaan kunakin kartoituspäivänä GPS-paikantimella kartoitusjäljeksi. Näin voidaan myöhemmin saada helposti selville millä alueella kartoittaja on kulkenut lajistoa havainnoiden. Myös kaikkien kartoituksen kohteena olevien lajien havaintopaikat tallennetaan aina GPS-paikantimeen pistemäisinä havaintopaikkoina. Laaja-alaisista lajiesiintymistä havaintopisteitä saattaa kertyä useita, sillä uusi havaintopiste otetaan aina, mikäli pisteiden välillä on etäisyyttä yli 10 m. Pienemmistä lajiesiintymistä pisteitä otetaan vain yksi, ja se yleensä sijaitsee lajiesiintymän keskiosassa. Havaituista lajeista kirjataan muistiin aina myös paljon taustatietoa mm. lajin elinympäristöstä, esiintymään liittyvistä muista tärkeistä tiedoista.

Osan kartoitettavista sammallajeista pystyy tunnistamaan maastossa varmasti, mutta vaikeasti tunnistettavista kohdelajeista, tai niiksi epäilyistä sammallajeista, kerätään aina keruupusseihin näytteitä mukaan otettavaksi. Näytepusseihin päätyneiden lajien tunnistus tehdään myöhemmin toimistolla mikroskoopin ääressä. Näytteet usein myös museoidaan, jotta lajin esiintyminen kartoituskohteella voidaan myöhemmin verifioida, sillä kokeneillekin sammaltuntijoille sattuu silloin tällöin tunnistusvirheitä, ja lajien taksonomiakin muuttuu ajan kuluessa. Näytteiden avulla kartoitusalueella elävä laji voidaan tunnistaa jatkossakin ilman käyntiä paikan päällä maastossa. Putkilokasvit pystytään tunnistamaan käytännössä aina maastossa, eikä niistä useimmiten kerätä näytteitä kuin satunnaisesti. Myös kaikkien maastosta kerättyjen näytteiden keruupaikat tallennetaan tietenkin aina GPS-paikantimeen siltä varalta, että kerätty laji on

kartoituksen kohdelaji, ja sen tarkemmat kasvupaikkatiedot ovat tarpeen jatkotoimenpiteitä suunniteltaessa.

Rosala-Hamnholmenin kartoitus

Rosala-Hamnholmenilla ei kartoitushetkellä ollut tehtynä luontotyyppikartoitusta, joten alue käveltiin melkein kokonaan läpi. Saarella käytiin 18.8.2020, ja kartoitusaikaa oli muutama tunti. Rosala Hamnholmenin kartoituksesta tallennettu kartoittajan kulkureitti eli kartoitusjälki, ja siten lopullinen kartoitusalue näkyvät kuvassa 2. Reitti ja sen kulkemisen yhteydessä tehdyt lajihavainnot tallennetaan ympäristöhallinnon yhteiskäytössä olevaan LajiGIS -paikkatietojärjestelmään, josta kartoitustuloksia voi tarkastella myöhemminkin.

Tässä raportissa on lajeista käytetty tuoreimman valtakunnallisen uhanalaisuusarvioinnin mukaista uhanalaisuusluokitusta (Juutinen & al. 2019) sekä sammalten alueellista uhanalaisuusarviointia (Ympäristöministeriö & Suomen ympäristökeskus (2021)). Sammallajien indikaattoristatukset löytyvät Sammaltyöryhmän julkaisusta (2021). Maastokartoituksesta ja sen suunnittelemisesta, sekä raportoinnista vastaa suojelubiologi Terhi Korvenpää Metsähallituksen Rannikon luontopalveluista. Maastosta kerättyjen näytteiden mikroskoopilla tapahtuneesta lajinmäärityksestä vastaa Envibio Oyn FM Turkka Korvenpää.

Kuva 1. Rosala-Hamnholmenin kartoitusjälki ja suojelualueet.

TULOKSET

Lajihavainnot

Kartoituksessa havaittiin yksi valtakunnallisesti uhanalainen sammallaji, ja joitakin arvokkaasta elinympäristöstä kertovaa putkilokasvilajia (taulukko 1).

Vaarantunutta lepikkolaakasammalta havaittiin kasvamassa saaren keskiosan tervaleppäluhdassa kolmella erillisellä paikalla. Kaikkia mahdollisia tervaleppien tyviä ei tutkittu, joten lajia saattaa esiintyä alueella enemmänkin. Loput havaituista huomionarvoisista lajeista kasvoivat kalkkikallioilla, ja niillä havaittiin kasvamassa mm. kalkkikarvasammalta (*Ditrichum flexicaule*), kielikkelosammalta (*Encalypta streptocarpa*) ja kalkkikiertosammalta (*Tortella tortuosa*) ja ojasykerösammalta (*Weissia controversa*). Alueelta on tiedossa aikaisempia havaintoja mm. erittäin uhanalaisen lastusammaleesta (*Reboulia hemisphaerica*), mutta tällä kartoituskerralla lajia ei havaittu eikä sitä erikseen etsitty. Kaikkia kalkkikallioita ei ehditty tutkia läpi, ja onkin varmaa, että em. laji edelleen alueella esiintyy.

Taulukko 1. Kartoituskohteen huomionarvoiset sammallajit.

Eliöryhmä	Tieteellinen nimi	Suomenkielinen nimi	Uhanal.lk	Muu status	Havainnot kpl
BR	<i>Ditrichum flexicaule</i>	kalkkikarvasammal	LC	indikaattori	1
BR	<i>Encalypta streptocarpa</i>	kielikkelosammal	LC	indikaattori	2
BR	<i>Tortella tortuosa</i>	kalkkikiertosammal	LC	indikaattori	4
BR	<i>Plagiothecium latebricola</i>	lepikkolaakasammal	VU		3
BR	<i>Weissia controversa</i>	ojasykerösammal	LC	indikaattori	1

HOITO- YM. SUOSITUKSET

Tervaleppäluhdan leppien tyvellä kasvoi lepikkolaakasammalta. Alue on lajille otollinen, kunhan puustoa ei raivata tai aluetta aleta laiduntamaan. Laidunnettaessa esiintymiä ympäröivä korkea kasvillisuus katoaisi, ja esiintymien kostea mikrohabitaatti saattaisi muuttua lajille epäedulliseen suuntaan. Kosteikko ei kylläkään taida sopia laidunnukseen, sillä vesi seisoo sillä laajalti.

Kalkkikallioiden umpeenkasvua on seurattava. Esimerkiksi pohjoisosan rannan kalkkikalliolla oli havaittavissa pienoista umpeenkasvua, ja hoitotoimien yhteydessä tulisi kalkkikalliolaikkuja hoitaa pienipiirteisesti poistamalla tavallisia metsäisiä putkilokasveja ja sammalia kalkkilajien viereltä.

Epifyyttistä sammallajistoa ei tällä kartoituskerralla alueelta havaittu, vaikkakin alueelta on olemassa mm. vanhempia hiippasammalhavaintoja. Siten mahdollisten lehtojen hoitotoimenpiteiden aikana tulisi huomiota kiinnittää erityisesti kookkaiden haapojen suosimiseen, sillä alue on potentiaalista kasvualuetta uhanalaisille hiippasammalille.

KIRJALLISUUS

Juutinen, R., Syrjänen, K., Korvenpää, T., Laitinen, T., Ahonen, I., Huttunen, S., Korvenpää, T., Kypärä, T., Parnela, A., Ryömä, R. & Ulvinen, T. 2019. Sammalet. Julk.: Hyvärinen, E., Juslén, A., Kemppainen, E., Uddström, A. & Liukko, U.-M. (toim.) 2019. Suomen lajien uhanalaisuus – Punainen kirja 2019. Ympäristöministeriö & Suomen ympäristökeskus. Helsinki. s. 157–181.

Sammalryöryryhmä 2021: Suomen sammalien levinneisyys metsäkasvillisuusvyöhykkeissä ja ELY-keskuksissa. – Suomen ympäristökeskus. 23.6.2021. http://www.ymparisto.fi/fi-FI/Luonto/Lajit/Lajiensoojelutyo/Eliotyoryhmat/Sammalryoryhma/Suomen_sammalet

Syrjänen, K. 2001: Sammalet. Teoksessa: Ilmonen, J., Rytteri, T. ja Alanen, A. (toim.): Luontodirektiivin kasvit ja selkärangattomat eläimet. Suomen Natura 2000 –ehdotuksen luonnontieteellinen arviointi. Suomen ympäristö 510:72–100.

Ympäristöministeriö & Suomen ympäristökeskus (2021). Suomen lajien alueellinen uhanalaisuusarviointi 2020. <https://www.ymparisto.fi/punainenlista>